

SYSTEM PRAWA MEDYCZNEGO

redaktor naczelna
Eleonora Zielińska

ODPOWIEDZIALNOŚĆ
PRAWNA W ZWIĄZKU
Z CZYNNOŚCIAMI
MEDYCZNYMI

redakcja naukowa
Teresa Dukiet-Nagórska
Agnieszka Liszewska

TOM III

Wolters Kluwer

**SYSTEM
PRAWA MEDYCZNEGO**

redaktor naczelna
Eleonora Zielińska

TOM I

Pojęcie, źródła i zakres prawa medycznego

redakcja naukowa
Rafał Kubiak, Leszek Kubicki

TOM II

Regulacja prawna czynności medycznych

redakcja naukowa
Maria Boratyńska, Przemysław Konieczniak

TOM III

**Odpowiedzialność prawna
w związku z czynnościami medycznymi**

redakcja naukowa
Teresa Dukiet-Nagórska, Agnieszka Liszewska

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

SYSTEM PRAWA MEDYCZNEGO

redaktor naczelna
Eleonora Zielińska

ODPOWIEDZIALNOŚĆ
PRAWNA W ZWIĄZKU
Z CZYNNOŚCIAMI
MEDYCZNYMI

redakcja naukowa
Teresa Dukiet-Nagórska
Agnieszka Liszewska

TOM III

Zbigniew Banaszczyk, Małgorzata Barzycka-Banaszcyk,
Dominika Bek, Rafał Budzisz, Aleksandra Dąbek,
Teresa Dukiet-Nagórska, Ewa Gruza, Jakub Hanc,
Anna Jaworska-Wieloch, Maciej Kaliński,
Przemysław Konieczniak, Rafał Kubiak, Jan Kulesza,
Agnieszka Liszewska, Mirosława Malczewska,
Barbara Namysłowska-Gabrysiak, Ewa Plebanek,
Wojciech Robaczyński, Małgorzata Serwach, Olga Sitarz,
Katarzyna Syroka-Marczewska, Piotr Artur Winciunas,
Piotr Zawiejski, Eleonora Zielińska

Teresa Dukiet-Nagórska – profesor zwyczajna doktor habilitowana nauk prawnych, emerytowana profesor Uniwersytetu Śląskiego, była kierownik Katedry Prawa Karnego i Kryminologii na tymże Uniwersytecie, wieloletni kierownik Studiów Podyplomowych „Prawo w ochronie zdrowia”, prowadzonych wspólnie przez Uniwersytet Śląski, Śląski Uniwersytet Medyczny i Śląską Izbę Lekarską; autorka wielu prac, głównie z zakresu prawa karnego materialnego i prawa medycznego, w tym monografii *Autonomia pacjenta a prawo karne*, redaktorka naukowa i autorka kilku wydań podręcznika *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*.

Agnieszka Liszewska – doktor habilitowana nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Łódzkiego, autorka publikacji z zakresu prawa karnego materialnego i prawa medycznego, w tym monografii poświęconej podstawom odpowiedzialności karnej za błędy lekarskie oraz szeregu artykułów dotyczących m.in. zgody pacjenta na zabieg leczniczy, warunków legalności transplantacji oraz odpowiedzialności zawodowej pracowników medycznych.

Eleonora Zielińska – profesorka zwyczajna na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, była wieloletnia dyrektorka Instytutu Prawa Karnego; kierowniczką Katedry Prawa Karnego Porównawczego oraz Kliniki Prawa; współkierowała Podyplomowym Studium Prawa Medycznego, Bioetyki i Socjologii Medycyny UW; członkini Komitetu Bioetyki przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk; autorka wielu publikacji m.in. z prawa medycznego, w tym monografii na temat odpowiedzialności zawodowej lekarza i jej związku z odpowiedzialnością karną, redaktorka naukowa i współautorka komentarza do ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry.

Poszczególne części napisali:

Zbigniew Banaszczyk – rozdział I: pkt 2.1 (bez 2.1.1)

Małgorzata Barzycka-Banaszczyk – rozdział I: pkt 6

Dominika Bek – rozdział I: pkt 3.1, 3.3

Rafał Budzisz – rozdział I: pkt 5.1–5.5 (bez 5.4.3)

Aleksandra Dąbek, Rafał Kubiak – rozdział I: pkt 3.4.6

Teresa Dukiet-Nagórska – rozdział I: pkt 3.8 (bez 3.8.2, 3.8.1.4–3.8.1.6 oraz 3.8.2.1 –3.8.2.4)

Ewa Gruza – rozdział III: pkt 2

Jakub Hanc – rozdział I: pkt 3.7

Anna Jaworska-Wieloch – rozdział I: pkt 3.4 (bez 3.4.6), 3.5

Maciej Kaliński – rozdział I: pkt 2.1.1

Przemysław Konieczniak – rozdział I: pkt 1.1, 1.2, 4.6

Rafał Kubiak – rozdział I: pkt 3.9.1, 3.10–3.12, rozdział III: pkt 1

Jan Kulesza – rozdział I: pkt 3.8.1.5

Agnieszka Liszewska – rozdział I: pkt 3.6, 3.8.1.3

Agnieszka Liszewska, Małgorzata Serwach – rozdział I: pkt 1.3

Mirosława Malczewska – rozdział II: pkt 2

Barbara Namysłowska-Gabrysiak – rozdział II: pkt 1

Ewa Plebanek – rozdział I: pkt 3.8.2.3–3.8.2.4, 3.9.2

Wojciech Robaczyński – rozdział I: pkt 2.2, 2.4

Małgorzata Serwach – rozdział I: pkt 1.4, 2.3, 2.5

Olga Sitarz – rozdział I: pkt 3.8.1.4, 3.8.2.1–3.8.2.2, 3.13

Katarzyna Syroka-Marczewska – rozdział I: pkt 5.4.3

Katarzyna Syroka-Marczewska, Piotr Artur Winciunas – rozdział I: pkt 7

Piotr Zawiejski – rozdział I: pkt 3.2

Eleonora Zielińska – rozdział I: pkt 4.1–4.5

W przygotowaniu tomu III *Systemu Prawa Medycznego*
redaktor naczelną profesor Eleonorę Zielińską
wsparła doktor Katarzyna Syroka-Marczewska

Stan prawny na 1 grudnia 2020 r.

Recenzent
Prof. dr hab. Monika Płatek

Wydawca
Izabella Małecka

Redaktor prowadzący
Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne
Violet Design

Projekt okładki
Grafos

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8187-852-4

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	17
Przedmowa	23
Rozdział I	
Odpowiedzialność podmiotów medycznych za naruszenie obowiązków	29
1. Zagadnienia ogólne	29
1.1. Relacje między różnymi reżimami prawnymi odpowiedzialności	33
1.2. Zasady (reguły) ostrożności	55
1.3. Pojęcie i rodzaje błędu medycznego	77
1.3.1. Pojęcie błędu medycznego	77
1.3.2. Rodzaje błędów medycznych	92
1.4. Błąd medyczny a zdarzenie medyczne	99
1.4.1. Uszkodzenie ciała, rozstrój zdrowia, śmierć, zakażenie biologicznym czynnikiem chorobotwórczym jako skutek zdarzenia	101
1.4.2. Diagnoza, leczenie, zastosowanie produktu leczniczego jako przyczyna szkody na osobie	103
1.4.3. Niezgodność z aktualną wiedzą medyczną	104
2. Cywilna odpowiedzialność odszkodowawcza	107
2.1. Przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej w ogólności	126
2.1.1. Szkoda i krzywda	129
2.1.1.1. Pojęcia szkody majątkowej i niemajątkowej	129
2.1.1.2. Ograniczenie naprawienia szkody niemajątkowej do krzywdy i reżimu odpowiedzialności z tytułu czynów niedozwolonych	139
2.1.1.3. Szkoda na mieniu i na osobie	145
2.1.1.4. Szkoda czysto majątkowa	150
2.1.1.5. Straty i utracone korzyści	153
2.1.1.6. Szkoda ewentualna	155
2.1.2. Wina jako cecha zachowania się, z którym ustawa łączy obowiązek odszkodowawczy	160
2.1.3. Związek przyczynowy	183
2.2. Odpowiedzialność deliktowa a odpowiedzialność kontraktowa za szkody medyczne	193
2.3. Naprawienie szkody medycznej	207
2.3.1. Naprawienie szkody majątkowej poniesionej przez pacjenta jako bezpośrednio poszkodowanego	215
2.3.1.1. Zwrot kosztów leczenia i rehabilitacji	216

2.3.1.1.1.	Koszty leczenia oraz rehabilitacji	217
2.3.1.1.2.	Koszty sprawowania opieki nad pacjentem	221
2.3.1.1.3.	Koszty odżywiania specjalnego, nabycia protez (aparatu ortopedycznego, słuchowego, okularów, protez stabilizujących), sprzętu rehabilitacyjnego lub wózka inwalidzkiego	223
2.3.1.1.4.	Koszty przekwalifikowania się, czyli przygotowania do wykonywania nowego zawodu	224
2.3.1.1.5.	Koszty zakupu lub remontu pojazdu dostosowanego do potrzeb osoby niepełnosprawnej	225
2.3.1.1.6.	Koszty zakupu lub remontu mieszkania dostosowanego do potrzeb osoby niepełnosprawnej ...	227
2.3.1.1.7.	Koszty poniesione przez osoby trzecie	227
2.3.1.2.	Renta odszkodowawcza	229
2.3.1.2.1.	Renta z tytułu całkowitej lub częściowej utraty zdolności do pracy zarobkowej	231
2.3.1.2.2.	Renta z tytułu zwiększonych potrzeb poszkodowanego	237
2.3.1.2.3.	Renta z tytułu zmniejszenia się widoków powodzenia na przyszłość	239
2.3.1.2.4.	Jednorazowe odszkodowanie przyznawane zamiast renty odszkodowawczej – problematyka kapitalizacji renty	240
2.3.2.	Naprawienie szkody niemajątkowej	243
2.3.3.	Naprawienie szkody medycznej a usunięcie skutków naruszenia dóbr osobistych	248
2.3.4.	Roszczenia osób pośrednio poszkodowanych	254
2.3.4.1.	Szkody majątkowe wynikające ze śmierci pacjenta	254
2.3.4.2.	Zwrot kosztów leczenia i pogrzebu	256
2.3.4.3.	Renta odszkodowawcza (obligatoryjna i fakultatywna)	259
2.3.4.4.	Jednorazowe odszkodowanie w razie znacznego pogorszenia się sytuacji życiowej	264
2.3.4.5.	Szkoda niemajątkowa wynikająca ze śmierci pacjenta	268
2.4.	Podmioty odpowiedzialne za szkody medyczne	271
2.5.	Ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej	290
2.5.1.	Geneza ubezpieczeń OC	290
2.5.2.	Istota ubezpieczeń OC oraz ich charakter prawny	292
2.5.2.1.	Interes ubezpieczeniowy w ubezpieczeniach OC	292
2.5.2.2.	Umowny charakter ubezpieczeń OC	293
2.5.2.3.	Akcesoryjny charakter odpowiedzialności ubezpieczyciela	294
2.5.2.4.	Odpowiedzialność ubezpieczyciela jako odpowiedzialność <i>in solidum</i>	295
2.5.3.	Obowiązkowe oraz dobrowolne ubezpieczenia OC	297
2.5.4.	Zakres ochrony udzielonej przez ubezpieczyciela w ubezpieczeniach OC	299
2.5.4.1.	Podmiotowy zakres ochrony ubezpieczeniowej	299

2.5.4.1.1. Określenie ubezpieczonego podmiotu a obowiązek ubezpieczenia OC	299
2.5.4.1.2. Osoby objęte podmiotowym zakresem ochrony ubezpieczeniowej	303
2.5.4.2. Przedmiotowy zakres ochrony ubezpieczeniowej	305
2.5.4.2.1. Reżim prawny odpowiedzialności objętej zakresem ochrony ubezpieczeniowej	305
2.5.4.2.2. Cywilnoprawny charakter odpowiedzialności objętej zakresem ochrony ubezpieczeniowej	308
2.5.4.2.3. Szkada objęta zakresem ochrony ubezpieczeniowej	309
2.5.4.2.4. Wyłączenia oraz ograniczenia przedmiotowego zakresu ochrony ubezpieczeniowej	311
2.5.4.3. Czasowy zakres ochrony ubezpieczeniowej	312
2.5.4.3.1. Początek odpowiedzialności ubezpieczyciela	312
2.5.4.3.2. Koniec odpowiedzialności ubezpieczyciela	315
2.5.4.4. Kwotowy zakres ochrony ubezpieczeniowej	317
2.5.5. Ubezpieczenia OC w dobie COVID-19	319
2.5.6. Podsumowanie	323
3. Odpowiedzialność karna	324
3.1. Przesłanki warunkujące byt przestępstwa i pojęcia z nimi związane	347
3.1.1. Czyn	349
3.1.2. Czyn zabroniony	351
3.1.3. Bezprawność	360
3.1.4. Społeczna szkodliwość	361
3.1.5. Wina	364
3.2. Okoliczności wyłączające byt przestępstwa	366
3.2.1. Pierwotna legalność i kontratyty o szczególnym znaczeniu dla osób wykonujących zawody medyczne	367
3.2.1.1. Definicje pojęć	367
3.2.1.1.1. Okoliczności wyłączające bezprawność. Definicja pojęcia	367
3.2.1.1.2. Koncepcja pierwotnej legalności czynu. Definicja pojęcia	371
3.2.1.2. Wybrane kontratyty	374
3.2.1.2.1. Obrona konieczna	374
3.2.1.2.2. Stan wyższej konieczności	377
3.2.1.2.3. Kolidują obowiązków	381
3.2.1.2.4. Szczególne uprawnienia lub obowiązki osób wykonujących zawody medyczne	383
3.2.2. Okoliczności wyłączające winę	385
3.2.2.1. Ogólna charakterystyka okoliczności wyłączających winę	385
3.2.2.2. Problem pozaustawowych okoliczności wyłączających winę	386
3.2.2.3. Ustawowe okoliczności wyłączające winę	387
3.2.2.3.1. Nieletniość	387
3.2.2.3.2. Niepoczytalność	388
3.2.2.3.3. Stan wyższej konieczności wyłączający winę	393

3.2.2.3.4. Błąd w prawie karnym. Jego istota, funkcja i rodzaje	394
3.2.2.3.5. Błąd co do znamienia typu podstawowego	395
3.2.2.3.6. Błąd co do znamion typu uprzywilejowanego	399
3.2.2.3.7. Błąd co do kontratywu albo okoliczności wyłączającej winę	400
3.2.2.3.8. Błąd co do prawa	401
3.2.2.3.9. Rozkaz jako okoliczność wyłączająca winę	402
3.2.2.3.10. Tak zwana klauzula dobrego Samarytanina	402
3.3. Stadia	406
3.3.1. Dokonanie	407
3.3.2. Usiłowanie	408
3.3.3. Przygotowanie	416
3.3.4. Czyny żal i odstąpienie dotyczące form stadialnych	418
3.4. Współdziałanie	421
3.4.1. Współdziałanie przestępne – uwagi ogólne	421
3.4.2. Sprawcze postacie współdziałania	423
3.4.3. Niesprawcze postacie współdziałania	429
3.4.4. Współsprawstwo a pomocnictwo	437
3.4.5. Granice odpowiedzialności za współdziałanie	438
3.4.6. Odpowiedzialność karna za skutki błędu medycznego popełnionego w zespołowym działaniu	441
3.4.6.1. Wprowadzenie	441
3.4.6.2. Modele teoretyczne odpowiedzialności w zespołowym działaniu	443
3.4.6.3. Formy współdziałania przestępnego mogące urzeczywistnić się w ramach prac zespołu medycznego	450
3.4.6.4. Czynniki determinujące kwalifikację współdziałania w zespole medycznym jako odmiany sprawstwa	454
3.4.6.5. Współsprawstwo w zespole medycznym	455
3.4.6.6. Sprawstwo kierownicze w procesie udzielania świadczeń zdrowotnych	458
3.4.6.7. Sprawstwo polecające w strukturach podmiotu leczniczego	465
3.5. Zbieg przepisów i zbieg przestępstw	471
3.5.1. O jedności czynu	471
3.5.2. Zbieg przepisów ustawy	477
3.5.3. O czynach współukaranych	481
3.5.4. Ciąg przestępstw	483
3.5.5. O karze łącznej	486
3.6. Osoba wykonująca zawód medyczny jako gwarant nienastąpienia skutku	486
3.7. Przyczynowość	496
3.7.1. Teorie różnicujące związku przyczynowego	499
3.7.1.1. Teoria warunkowości, teoria ekwiwalencji, test <i>conditio sine qua non</i>	499
3.7.1.2. Teoria warunku właściwego (teoria warunku odpowiadającego empirycznie potwierdzonej prawidłowości), teoria faktycznego oddziaływania	502

3.7.1.3. Teoria adekwatnego związku przyczynowego (adekwancji) i teoria relewancji	503
3.7.2. Koncepcja obiektywnego przypisania skutku i jej konsekwencje w prawie medycznym	506
3.8. Typy przestępstw mogące stanowić podstawę kwalifikacji prawnej czynów osób wykonujących zawody medyczne	537
3.8.1. Przesłępstwa przeciwko życiu i zdrowiu człowieka	541
3.8.1.1. Życie i zdrowie człowieka jako przedmiot ochrony prawnokarnej	541
3.8.1.1.1. Uwagi wstępne	541
3.8.1.1.2. Życie	543
3.8.1.1.3. Życie i śmierć człowieka	544
3.8.1.1.4. Zdrowie człowieka	562
3.8.1.2. Spowodowanie śmierci lub uszkodzenia ciała	571
3.8.1.2.1. Uwagi wprowadzające	571
3.8.1.2.2. Zabójstwo i umyślny uszczerbek na zdrowiu	577
3.8.1.2.3. Nieumyślne spowodowanie śmierci lub uszczerbku na zdrowiu	599
3.8.1.2.4. Typizacje o stronie podmiotowej mieszanej	604
3.8.1.3. Narażenie na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu	605
3.8.1.4. Wykonywanie działań leczniczych bez wymaganych uprawnień	622
3.8.1.5. Nieudzielenie pomocy	632
3.8.1.5.1. Ogólna charakterystyka przestępstwa nieudzielenia pomocy z art. 162 § 1 k.k.	632
3.8.1.5.2. Zakres obowiązku pomocy z art. 162 § 1 k.k.	646
3.8.2. Przesłępstwa przeciwko życiu i zdrowiu istoty ludzkiej w prenatalnej fazie rozwoju	659
3.8.2.1. Bezprawne przerwanie ciąży	659
3.8.2.2. Uszkodzenie ciała dziecka poczętego	688
3.8.2.3. Ochrona płodu ludzkiego w perspektywie odpowiedzialności za niewłaściwe leczenie	691
3.8.2.4. Ochrona zarodka <i>in vitro</i>	714
3.9.1. Odpowiedzialność karna za wykonanie zabiegu bez zgody pacjenta (art. 192 k.k.)	733
3.9.1.1. Wprowadzenie. Ewolucja rozwiązań	733
3.9.1.2. Znamię zabiegu leczniczego	736
3.9.1.3. Znamię pacjenta	741
3.9.1.4. Znamię zgody pacjenta	742
3.9.1.5. Podmiot przestępstwa	746
3.9.1.6. Strona podmiotowa. Błąd co do znamienia zgody	749
3.9.1.7. Kary i środki karne	752
3.9.1.8. Okoliczności wyłączające odpowiedzialność za wykonanie zabiegu bez zgody pacjenta	754
3.9.2. Odpowiedzialność karna za wykonanie zabiegu bez zgody ciężarnej lub rodzącej pacjentki	759

3.9.2.1. Wprowadzenie	759
3.9.2.2. Odpowiedzialność karna za wykonanie zabiegu przerwania ciąży z naruszeniem przepisów o zgodzie. Wyjątki od konieczności uzyskania zgody na zabieg przerwania ciąży	761
3.9.2.3. Odpowiedzialność karna za wykonanie zabiegu w celu leczniczym z naruszeniem przepisów o zgodzie ciężarnej lub rodzącej pacjentki	767
3.9.2.4. Postępowanie z ciężarną pacjentką niemogącą faktycznie udzielić zgody	771
3.9.2.5. Postępowanie medyczne w ciąży <i>post mortem</i>	775
3.9.2.6. Zakres obowiązków personelu medycznego w razie sprzeciwu ciężarnej lub rodzącej pacjentki na zabieg leczniczy. Prawnokarna ocena zaniechania poddania się zabiegowi leczniczemu przez ciężarną lub rodzącą pacjentkę	777
3.10. Odpowiedzialność karna za ujawnienie tajemnicy medycznej	782
3.10.1. Uzasadnienie karnoprawnej ochrony tajemnicy medycznej. Ewolucja rozwiązań	782
3.10.2. Tajemnica medyczna jako dobro chronione za pomocą art. 266 § 1 k.k.	786
3.10.3. Pracownik medyczny jako sprawca występku naruszenia tajemnicy	790
3.10.4. Penalizowane formy naruszenia tajemnicy medycznej	793
3.10.5. Umysłność naruszenia tajemnicy medycznej	796
3.10.6. Przypadki braku odpowiedzialności	798
3.10.7. Odpowiedzialność karna za nielegalne przetwarzanie medycznych danych osobowych	800
3.11. Odpowiedzialność karna za poświadczenie nieprawdy w dokumentacji medycznej	802
3.11.1. Uzasadnienie karnoprawnej ochrony dokumentacji medycznej. Ewolucja rozwiązań	802
3.11.2. Dokumentacja medyczna jako dokument w rozumieniu Kodeksu karnego	805
3.11.3. Pracownik medyczny jako sprawca przestępstwa fałszu intelektualnego	807
3.11.4. Pojęcie poświadczenia nieprawdy w dokumentacji medycznej	812
3.11.5. Wypadek mniejszej wagi (art. 271 § 2 k.k.)	817
3.11.6. Typ kwalifikowany (art. 271 § 3 k.k.)	819
3.11.7. Umysłność fałszu intelektualnego	821
3.11.8. Odpowiedzialność pacjenta za przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów	822
3.12. Odpowiedzialność karna biegłego – pracownika medycznego za przedstawienie fałszywej opinii	826
3.12.1. Wprowadzenie	826
3.12.2. Biegły jako sprawca przestępstwa przedstawienia fałszywej opinii	826
3.12.3. Kryminalizowane zachowanie – przedstawienie fałszywej opinii	828
3.12.4. Umysłna i nieumyślna odmiana przestępstwa przedstawienia fałszywej opinii	832

3.12.4.1. Umysłne przedstawienie fałszywej opinii	832
3.12.4.2. Nieumyślna odmiana występkę przedstawienia fałszywej opinii	834
3.12.5. Zagrożenie karą, środkami karnymi i kompensacyjnymi	838
3.12.6. Nadzwyczajne złagodzenie kary albo odstępianie od jej wymierzenia	841
3.13. Korupcja w służbie zdrowia	843
4. Odpowiedzialność zawodowa	859
4.1. Uwagi wstępne	860
4.2. Ogólna charakterystyka odpowiedzialności zawodowej	864
4.3. Postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej – ogólne zasady	876
4.4. Organy i uczestnicy postępowania przygotowawczego	879
4.5. Przebieg postępowania przygotowawczego	887
4.6. Przebieg postępowania sądowego	892
5. Odpowiedzialność administracyjna	912
5.1. Pojęcie, cechy i rodzaje odpowiedzialności administracyjnej	915
5.2. Sankcja administracyjna jako instrument odpowiedzialności administracyjnej	919
5.3. Administracyjna kara pieniężna	921
5.4. Odpowiedzialność administracyjna za naruszenie przepisów materialnego prawa administracyjnego w sferze prawa medycznego	923
5.4.1. Odpowiedzialność administracyjna na podstawie przepisów ustawy o działalności leczniczej	923
5.4.2. Odpowiedzialność administracyjna na gruncie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych	928
5.4.3. Odpowiedzialność administracyjna na podstawie przepisów ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta	932
5.4.4. Odpowiedzialność administracyjna na gruncie ustawy o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych	938
5.4.5. Odpowiedzialność administracyjna na podstawie przepisów ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej	941
5.4.6. Odpowiedzialność administracyjna na podstawie przepisów ustawy – Prawo farmaceutyczne	942
5.4.7. Odpowiedzialność administracyjna na podstawie przepisów ustawy o wyrobach medycznych	953
5.5. Podsumowanie	955
6. Odpowiedzialność pracownicza osób wykonujących zawody medyczne	956
6.1. Uwagi ogólne	958
6.2. Odpowiedzialność porządkowa	960
6.3. Odpowiedzialność materialna za szkodę wyrządzoną pracodawcy	972
6.3.1. Odpowiedzialność materialna pracownika za szkodę wyrządzoną pracodawcy w innym mieniu niż powierzone	973
6.3.2. Odpowiedzialność materialna pracownika za szkodę w mieniu powierzonym	984
6.3.3. Przedawnienie roszczeń z tytułu odpowiedzialności materialnej pracownika	986

7. Postępowanie przed wojewódzkimi komisjami do spraw zdarzeń medycznych	987
7.1. Uwagi wprowadzające	989
7.2. Ogólne zasady postępowania przed wojewódzkimi komisjami ds. zdarzeń medycznych	989
7.3. Analiza definicji zdarzenia medycznego	997
7.3.1. Nieprawidłowa diagnoza jako przyczyna zdarzenia medycznego	1000
7.3.2. Niewłaściwe leczenie jako przyczyna zdarzenia medycznego	1003
7.3.3. Zastosowanie produktu leczniczego i wyrobu medycznego jako przyczyna zdarzenia medycznego	1006
7.3.4. Zakażenie biologicznym czynnikiem chorobotwórczym jako skutek w definicji zdarzenia medycznego	1008
7.3.5. Uszkodzenie ciała, rozstrój zdrowia i śmierć jako skutek w definicji zdarzenia medycznego	1010
7.3.6. Pojęcie aktualnej wiedzy medycznej	1013
7.4. Dane statystyczne	1017
7.5. Uwagi końcowe	1029

Rozdział II

Odpowiedzialność państwa	1039
1. Odpowiedzialność państwa przed międzynarodowymi organami praw człowieka w zakresie ochrony zdrowia	1039
1.1. Perspektywa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu	1040
1.1.1. Wprowadzenie	1040
1.1.2. Pozytywny obowiązek państwa w zakresie ochrony życia w ramach systemu opieki zdrowotnej	1044
1.1.3. Standardy ochrony zdrowia w zakresie prawa do prywatności	1049
1.1.4. Przerywanie ciąży i dostęp do badań genetycznych	1051
1.1.5. Poinformowana zgoda	1055
1.1.6. Eutanazja. Pomoc do samobójstwa	1057
1.2. Zalecenia organów traktatowych	1058
2. Odpowiedzialność przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej	1062
2.1. Kompetencja Unii Europejskiej w dziedzinie zdrowia publicznego	1063
2.2. Kompetencja Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w dziedzinie zdrowia publicznego	1067
2.3. Odpowiedzialność przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej na przykładzie Polski	1075

Rozdział III

Prawa i obowiązki personelu medycznego wobec organów władzy publicznej	1087
1. Obowiązek denuncjacji ciąży na osobach wykonujących zawód medyczny	1087
1.1. Wprowadzenie	1089
1.2. Obowiązek prawny	1090
1.2.1. Uwagi wprowadzające	1090
1.2.2. Obowiązek wynikający z art. 240 § 1 k.k.	1091
1.2.2.1. Zakres czynów zabronionych podlegających obowiązkowi zawiadomienia	1091

Spis treści

1.2.2.2. Zasady zawiadamiania	1100
1.2.3. Obowiązek denuncjacji wynikający z ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych	1102
1.2.4. Obowiązek denuncjacji wynikający z art. 304 § 2 k.p.k.	1106
1.3. Obowiązek społeczny	1108
1.3.1. Uwagi wprowadzające	1108
1.3.2. Obowiązek wynikający z art. 304 § 1 k.p.k.	1109
1.3.3. Obowiązek wynikający z art. 12 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie	1112
1.3.4. Obowiązek wynikający z art. 572 k.p.c.	1115
2. Pracownik medyczny jako świadek i biegły w postępowaniu sądowym	1117
Skorowidz	1143
Autorzy	1147

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- dyrektywa 2001/83/WE – dyrektywa 2001/83/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 6.11.2001 r. w sprawie wspólnotowego kodeksu odnoszącego się do produktów leczniczych stosowanych u ludzi (Dz.Urz. WE L 311, s. 67, ze zm.)
- EKPC – (europejska) Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.)
- KEL – Kodeks Etyki Lekarskiej
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1444 ze zm.)
- k.k. z 1932 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11.07.1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 60, poz. 571 ze zm.)
- k.k. z 1969 r. – ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 13, poz. 94 ze zm.) – uchylony
- k.k.s. – ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2020 r. poz. 19 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
- k.p. – ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1320 ze zm.)
- k.p.a. – ustawa z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 256 ze zm.)
- k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.)
- k.p.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 30 ze zm.)
- KPP – Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej z 30.03.2010 r. (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389)
- k.r.o. – ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359)
- k.s.h. – ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1526 ze zm.)
- k.w. – ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2019 r. poz. 821 ze zm.)
- k.z. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1933 r. – Kodeks zobowiązań (Dz.U. Nr 82, poz. 598 ze zm.) – uchylone

Wykaz skrótów

- MPPGSiK – Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kultu-
ralnych otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19.12.1966 r. (Dz.U.
z 1977 r. Nr 38, poz. 169)
- MPPOiP – Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty
do podpisu w Nowym Jorku 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38,
poz. 167)
- p.a.s.c. – ustawa z 28.11.2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz.U.
z 2020 r. poz. 463 ze zm.)
- p.o.p.c. – ustawa z 18.07.1950 r. – Przepisy ogólne prawa cywilnego (Dz.U. Nr 34,
poz. 311 ze zm.) – uchylona
- p.p.s.a. – ustawa z 30.08.2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami admini-
stracyjnymi (Dz.U. z 2019 r. poz. 2325 ze zm.)
- pr. aut. – ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U.
z 2019 r. poz. 1231 ze zm.)
- pr. farm. – ustawa z 6.09.2001 r. – Prawo farmaceutyczne (Dz.U. z 2020 r. poz. 944
ze zm.)
- RODO – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679
z 27.04.2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwa-
rzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich
danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie
o ochronie danych) (Dz.Urz. UE L 119, s. 1, ze zm.)
- TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana:
Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 47)
- TUE – Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz.Urz. UE C 202
z 2016 r., s. 13)
- u.c.ch.z. – ustawa z 31.01.1959 r. o cmentarzach i chowaniu zmarłych (Dz.U.
z 2020 r. poz. 1947 ze zm.)
- u.ch.z. – ustawa z 5.12.2008 r. o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób
zakaźnych u ludzi (Dz.U. z 2020 r. poz. 1845)
- u.diag. – ustawa z 27.07.2001 r. o diagnostyce laboratoryjnej (Dz.U. z 2020 r.
poz. 2061)
- u.d.l. – ustawa z 15.04.2011 r. o działalności leczniczej (Dz.U. z 2020 r. poz. 295
ze zm.)
- u.d.u.r. – ustawa z 11.09.2015 r. o działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej
(Dz.U. z 2020 r. poz. 895 ze zm.)
- u.i.a. – ustawa z 19.04.1991 r. o izbach aptekarskich (Dz.U. z 2019 r. poz. 1419)
- u.i.l. – ustawa z 2.12.2009 r. o izbach lekarskich (Dz.U. z 2019 r. poz. 965)
- u.i.l. z 1989 r. – ustawa z 17.05.1989 r. o izbach lekarskich (Dz.U. Nr 30, poz. 158
ze zm.) – uchylona
- u.l.n. – ustawa z 25.06.2015 r. o leczeniu niepłodności (Dz.U. z 2020 r. poz. 442)
- u.o.d.o. – ustawa z 10.05.2018 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2019 r.
poz. 1781 ze zm.)
- u.o.z.p. – ustawa z 19.08.1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. z 2020 r.
poz. 685)
- u.p.p. – ustawa z 6.11.2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta
(Dz.U. z 2020 r. poz. 849 ze zm.)
- u.p.r.o.p. – ustawa z 7.01.1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego
i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. Nr 17, poz. 78
ze zm.)

Wykaz skrótów

u.p.s.k.	– ustawa z 22.08.1997 r. o publicznej służbie krwi (Dz.U. z 2020 r. poz. 1777 ze zm.)
u.r.l.	– ustawa z 12.05.2011 r. o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych (Dz.U. z 2020 r. poz. 357 ze zm.)
u.r.s.z.	– ustawa z 23.05.1991 r. o rozwiązywaniu sporów zbiorowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 123)
u.s.i.o.z.	– ustawa z 28.04.2011 r. o systemie informacji w ochronie zdrowia (Dz.U. z 2020 r. poz. 702 ze zm.)
u.s.p.p.	– ustawa z 1.07.2011 r. o samorządzie pielęgniarek i położnych (Dz.U. z 2018 r. poz. 916)
ustawa o PRM	– ustawa z 8.09.2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz.U. z 2020 r. poz. 882 ze zm.)
u.ś.o.z.	– ustawa z 27.08.2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1398 ze zm.)
u.u.o.UFG	– ustawa z 22.05.2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 2214 ze zm.)
u.w.m.	– ustawa z 20.05.2010 r. o wyrobach medycznych (Dz.U. z 2020 r. poz. 186 ze zm.)
u.z.f.	– ustawa z 25.09.2015 r. o zawodzie fizjoterapeuty (Dz.U. z 2019 r. poz. 952 ze zm.)
u.z.l.	– ustawa z 5.12.1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz.U. z 2020 r. poz. 514 ze zm.)
u.z.l.wet.	– ustawa z 21.12.1990 r. o zawodzie lekarza weterynarii i izbach lekarsko-weterynaryjnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1140)
u.z.p.p.	– ustawa z 15.07.2011 r. o zawodach pielęgniarki i położnej (Dz.U. z 2020 r. poz. 562 ze zm.)

Czasopisma, zbiory orzecznictwa

AMSiK	– Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii
Apel.-W-wa	– Apelacja Warszawa
AUMCS	– Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
AUWr	– Acta Universitatis Wratislaviensis
Biul. SN	– Biuletyn Sądu Najwyższego
CzPKiNP	– Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
GSP	– Gdańskie Studia Prawnicze
JAMA	– Journal of the American Medical Association
KPPryw	– Kwartalnik Prawa Prywatnego
KSP	– Krakowskie Studia Prawnicze
M. Praw.	– Monitor Prawniczy
M.P.Pr.	– Monitor Prawa Pracy
NP	– Nowe Prawo
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAB	– Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSN	– Zbiór Orzeczeń Sądu Najwyższego
OSNAPiUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

Wykaz skrótów

OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Karna
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Pracy
OSNC-ZD	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna – Zbiór Dodatkowy
OSNKW	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Wojskowa
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSNPG	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Wydawnictwo Prokuratury Generalnej
OSNwSK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; Zbiór urzędowy, Seria A
PiM	– Prawo i Medycyna
PiP	– Państwo i Prawo
PiZS	– Praca i Zabezpieczenie Społeczne
PPK	– Przegląd Prawa Karnego
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
Prok. i Pr.-wkl.	– Prokuratura i Prawo – wkładka
Prz. Sejm.	– Przegląd Sejmowy
PS	– Przegląd Sądowy
PUG	– Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
RPEiS	– Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SP	– Studia Prawnicze
WPP	– Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZNUJ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego
ZNUMK	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika

Inne

ChPL	– charakterystyka produktu leczniczego
DPS	– dom pomocy społecznej
ETPC	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
GUS	– Główny Urząd Statystyczny
KRUS	– Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
NFZ	– Narodowy Fundusz Zdrowia
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
NSL	– Naczelny Sąd Lekarski
OC	– odpowiedzialność cywilna
ONZ	– Organizacja Narodów Zjednoczonych
OSL	– okręgowy sąd lekarski
POZ	– podstawowa opieka zdrowotna
PSIC	– pełny skład Izby Cywilnej
SA	– sąd apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– sąd okręgowy
SOKiK	– Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
SPZOZ	– samodzielny publiczny zakład opieki zdrowotnej

Wykaz skrótów

SR	– sąd rejonowy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
TS	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
URPLWMiPB	– Urząd Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych
WHO	– Światowa Organizacja Zdrowia
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny
ZUS	– Zakład Ubezpieczeń Społecznych

PRZEDMOWA

Tom III, ostatni w *Systemie Prawa Medycznego* wydanym przez Wolters Kluwer Polska, zawiera szerokie kompendium wiedzy z zakresu odpowiedzialności prawnej w związku z czynnościami medycznymi oraz organizacją i finansowaniem przez organy publiczne opieki zdrowotnej.

Systematyka zagadnień omówionych w niniejszym tomie koresponduje z treściami, które zostały opisane w tomie I oraz tomie II *Systemu Prawa Medycznego*, tworząc pewną całość, która powstała przy nakładzie pracy wielu osób. Tom III stanowi dopełnienie zawartości treściowej poprzednich tomów o istotne informacje na temat konsekwencji niewłaściwego wykonywania czynności medycznych oraz niedociągnięć z zakresu organizacji opieki zdrowotnej. Ma zatem duże znaczenie zarówno dla podmiotów odpowiedzialnych w ramach państwa za tę opiekę, jak i dla osób wykonujących poszczególne czynności medyczne, czy to samodzielnie, czy też w działaniu zespołowym, w tym m.in. w charakterze biegłych. Publikacja porusza też skomplikowane zagadnienia praw i obowiązków personelu medycznego oraz organów władzy publicznej związane z obowiązkiem denuncjacji ciążyącym w pewnych sytuacjach na tych podmiotach, zwłaszcza w razie powzięcia przy wykonywaniu czynności służbowych podejrzenia popełnienia przestępstwa przez inne osoby. Przedstawia ponadto odpowiedzialność państwa przed międzynarodowymi organami praw człowieka i Trybunałem Sprawiedliwości UE w związku z jego obowiązkami w zakresie ochrony zdrowia osób znajdujących się na jego terytorium. Nie pomija równocześnie zagadnień dotyczących korupcji w „służbie” zdrowia, a także odpowiedzialności administracyjnej związanej z naruszeniem przepisów wydawanych przez Państwową Inspekcję Sanitarną, jak też zawartych w Prawie farmaceutycznym czy w ustawodawstwie dotyczącym wyrobów medycznych.

Tom ten analizuje w szczególności charakter relacji między różnymi reżimami odpowiedzialności prawnej, a także pozwala uzyskać informacje odnośnie do różnic w zasadach funkcjonowania i sankcjach stosowanych w odpowiedzialności cywilnej, karnej, zawodowej/dyscyplinarnej, pracowniczej czy administracyjnej.

Podobnie jak w przypadku poprzednich tomów *Systemu Prawa Medycznego*, za redakcję naukową, w tym dobór autorów poszczególnych rozdziałów

oraz zakres treściowy opracowań, odpowiadają wybitne prawniczki – karnistki, od lat zajmujące się prawem medycznym: prof. dr hab. Teresa Dukiet-Nagórska z Uniwersytetu Śląskiego oraz prof. dr hab. Agnieszka Liszewska z Uniwersytetu Łódzkiego.

Kompozycja oraz zakres i układ treściowy tego tomu są zatem ich „dziełem designerskim”. Warto jednak podkreślić, że wymienione Redaktorki naukowe zadbały o to, by uwzględnione zostały wszystkie istotniejsze zagadnienia problematyki tytułowej tomu, a pominięcie niektórych problemów wynikało głównie z ograniczeń co do rozmiarów publikacji, podyktowanych przez Wydawnictwo. Niejednokrotnie też wiązało się z faktem, że niektóre zmiany prawa, np. prawa karnego, nastąpiły zbyt późno, żeby mogły być od razu uwzględnione, a ponieważ ich trafność była powszechnie kwestionowana (jak np. w sprawie zaostrożenia sankcji za przestępstwa nieumyślne przeciwko życiu i zdrowiu, które mają zastosowanie do błędów medycznych), do zakończenia prac redakcyjnych istniała niepewność co do ich dalszego obowiązywania.

Lektura poszczególnych rozdziałów tego tomu nasuwa także refleksje, iż niektóre przepisy są na tyle skomplikowane, że prawo w wielu obszarach związanych z odpowiedzialnością nie daje jednoznacznej odpowiedzi. W konsekwencji różni Autorzy, np. w kwestiach szczegółowych odpowiedzialności karnej lub cywilnej, mają różne poglądy. Pomimo świadomości tego faktu Redaktorki naukowe nie starały się polemizować z żadnymi poglądami, których nie podzielały (co byłoby często niemożliwe, bo poszczególne rozdziały były pisane równolegle), czy też doprowadzać *post factum* do uzgodnienia stanowisk, ograniczając się w tych częściach, które są ich autorstwa, do przedstawienia własnej opinii. Takie założenie ma tę zaletę, że Czytelnik, znając argumentację różnych przedstawicieli doktryny w spornych czy wątpliwych kwestiach prawnych, ma możliwość wyrobienia sobie własnego zdania na temat słuszności poszczególnych stanowisk i ich ewentualnego wykorzystania w praktyce, np. w sytuacjach procesowych.

Należy zaznaczyć, że przygotowanie tego tomu trwało prawie 2 lata, zaś okres wystąpienia i ogłoszenia pandemii koronawirusa COVID-19 przypadł w czasie, gdy zawartość treściowa tomu III *Systemu Prawa Medycznego* została już zamknięta, a poszczególne rozdziały przekazane przez autorów do Wydawnictwa. W czasie tym zaawansowane też były prace redakcyjne nad całością tekstu. Niektórzy autorzy, np. poruszający temat odpowiedzialności cywilnej ubezpieczyciela, uwzględnili wybrane jej aspekty w swych pierwotnych opracowaniach. Inni jednak w związku z wybuchem pandemii nie byli w stanie przewidzieć, jakie zmiany prawne zostaną wprowadzone. Niemniej jednak z uwagi na aktualność problematyki „covidowej” również oni zgodzili się, by została ona w pewnym zakresie uwzględniona w publikacji, przyjmując za czas graniczny uzupełnień stan

prawny na dzień 1.12.2020 r. W związku z tym w tomie III znalazła m.in. odzwierciedlenie szersza kwestia zaostrenia sankcji za przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu (mogąca mieć zastosowanie również do pracowników medycznych), wprowadzona ustawą z 19.06.2020 r. o dopłatach do oprocentowania kredytów bankowych udzielanych przedsiębiorcom dotkniętym skutkami COVID-19 oraz o uproszczonym postępowaniu o zatwierdzenie układu w związku z wystąpieniem COVID-19 (Dz.U. poz. 1086 ze zm.), a także tzw. klauzula dobrego Samarytanina przewidziana w ustawie z 28.10.2020 r. o zmianie ustawy zmieniającej niektóre ustawy w związku z przeciwdziałaniem sytuacjom kryzysowym związanym z wystąpieniem COVID-19 (Dz.U. poz. 2113). Wspomniano też o orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego z 22.10.2020 r., K 1/20, w sprawie tzw. wskazań embriopatologicznych do przerwania ciąży, chociaż w chwili oddawania do druku tego tomu *Systemu* wyrok nie został opublikowany w Dzienniku Ustaw. Brak szczegółowego omówienia tego orzeczenia wynikał ponadto z faktu, że w chwili oddawania tomu III do druku nie ukazało się jego pisemne uzasadnienie. Nie bez znaczenia jest również to, że wspomniana już zwłoka z publikacją tego wyroku, zastrzeżenia co do orzekającego w tej sprawie składu TK oraz krytyka niektórych treści, zgłoszona w uzasadnieniach zdań odrębnych przedstawionych przez dwóch sędziów Trybunału, nasuwają poważne wątpliwości co do jego statusu prawnego, również po ewentualnej publikacji.

Również z uwagi na moment wprowadzania do *Systemu* wyżej wspomnianych aktualizacji poprzestano na zasygnalizowaniu charakteru zmiany, jaką przynosi dana nowelizacja, często z podkreśleniem odautorskiej jej oceny, bez szczegółowego omówienia konkretnych rozwiązań. Na tej decyzji – w odniesieniu do poszczególnych nowelizacji – zaważyły różne względy. Dla przykładu, w przypadku ustaw okołocovidowych decydujący był fakt, że pewne kwestie prawne związane ze zwalczaniem chorób zakaźnych, w tym o charakterze epidemicznym, zostały już na gruncie obowiązującego przed pandemią prawa wyczerpująco omówione w tomie II *Systemu*. Warto przy tym podkreślić, że wspomniane problemy prawne nie różnią się, co do istoty, od tych związanych z pandemią COVID-19, a różnice dotyczą głównie intensywności ograniczeń w zakresie praw i wolności, reżimów odpowiedzialności i rodzajów oraz intensywności sankcji za naruszenie przepisów w tzw. ustawodawstwie okołocovidowym, które podlegały i nadal mogą podlegać zmianom, biorąc pod uwagę dynamikę pandemii, rozwój medycyny oraz dużą aktywność, którą przejawia aktualnie polski ustawodawca.

Jak już podkreślano, tom III *Systemu* poświęcony jest szeroko pojętej odpowiedzialności prawnej, w szczególności odpowiedzialności cywilnej, karnej, administracyjnej, pracowniczej i zawodowej/dyscyplinarnej.

W związku z tym rozdział I poświęcony jest relacjom między różnymi reżimami prawnymi odpowiedzialności. Ujęto w nim zwłaszcza kwestie najbardziej ogólne, które mają na celu wprowadzenie Czytelnika w omawianą tematykę. Opisano np. pojęcie i rodzaje błędu medycznego, a w konsekwencji tego, że w ustawie o prawach pacjenta ustawodawca wprowadził zupełnie nowe pojęcie zdarzenia medycznego, konieczne stało się także jego scharakteryzowanie.

Przedmiotem rozważań w rozdziale I punkt 2 jest skomplikowana materia cywilnej odpowiedzialności odszkodowawczej.

W rozdziale I punkt 3 przedstawiono odpowiedzialność karną, w szczególności okoliczności warunkujące lub wyłączające byt przestępstwa. Zostały omówione także typizacje, które z racji specyfiki zawodów medycznych stanowić mogą podstawę odpowiedzialności karnej osób je wykonujących. Warto zaznaczyć, że wybór ten, z uwagi na ograniczoną objętość tomu, jest w pewnym sensie subiektywny, nie istnieją bowiem statystyki obrazujące w skali kraju naruszenia prawa karnego realizowane przez tę kategorię osób.

W rozdziale I punkt 4 i 5 analizowana jest wieloaspektowo odpowiedzialność zawodowa, w niektórych zawodach nazywana dyscyplinarną. Scharakteryzowano jej istotę, przedstawiono sposób uregulowania najważniejszych kwestii z nią związanych w tzw. ustawach korporacyjnych poszczególnych zawodów medycznych. Zarysowano ponadto zasady odpowiedzialności w rozbiciu na stadia postępowania przed organami odpowiedzialności zawodowej (dyscyplinarnej), w miarę potrzeby porównując je do odpowiedzialności karnej.

W rozdziale I punkt 6 przedstawiono odpowiedzialność administracyjną, jej cechy oraz rodzaje. Skupiono się na analizie odpowiedzialności administracyjnej za naruszenie przepisów materialnego prawa administracyjnego obowiązujących w medycynie, uwzględniając w szczególności odpowiedzialność administracyjną na podstawie przepisów ustawy o działalności leczniczej, ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych, ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, ustawy o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych, ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej oraz ustaw – Prawo farmaceutyczne i o wyrobach medycznych.

W rozdziale I punkt 7 została poddana analizie odpowiedzialność pracownicza osób wykonujących zawody medyczne.

Kolejny punkt w ramach rozdziału I dotyczy postępowania pozasądowego, tj. postępowania przed wojewódzkimi komisjami do spraw zdarzeń medycznych.

Rozdział II w całości został poświęcony aspektom międzynarodowym odpowiedzialności, które nie zawsze są wystarczająco akcentowane w trwającym dyskursie naukowym. Opisana w nim została odpowiedzialność państwa

za uchybienia w zakresie ochrony zdrowia przed organami praw człowieka. W szczególności zostało to przeprowadzone przy uwzględnieniu perspektywy Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu oraz zaakcentowaniu odpowiedzialności przed Trybunałem Sprawiedliwości UE.

W ostatnim, III rozdziale znalazła się analiza praw i obowiązków personelu medycznego wobec organów władzy publicznej.

Oddając ten tom *Systemu* w ręce Czytelników, wyrażamy nadzieję, że stanie się on ważny dla pogłębienia wiedzy prawniczej oraz przyczyni się do podwyższenia stopnia bezpieczeństwa prawnego nie tylko przedstawicieli zawodów medycznych czy organizatorów lub administratorów opieki zdrowotnej, lecz również potencjalnych i aktualnych pacjentów. Sądzymy, że będzie także przydatny dla prawników, coraz częściej reprezentujących tych ostatnich w przypadku podejrzenia wystąpienia błędu medycznego przed różnymi organami szeroko pojętego wymiaru sprawiedliwości. Tom ten może służyć również pomocą dla legislatorów. Innymi słowy, jak się wydaje, może mieć dla szerokiego grona odbiorców nie tylko walory poznawcze, ale też duże znaczenie praktyczne.

Eleonora Zielińska, Katarzyna Syroka-Marczewska

ROZDZIAŁ I

ODPOWIEDZIALNOŚĆ PODMIOTÓW MEDYCZNYCH ZA NARUSZENIE OBOWIĄZKÓW

1. ZAGADNIENIA OGÓLNE

1.1. Relacje między różnymi reżimami prawnymi odpowiedzialności	33
1.2. Zasady (reguły) ostrożności	55
1.3. Pojęcie i rodzaje błędu medycznego	77
1.3.1. Pojęcie błędu medycznego	77
1.3.2. Rodzaje błędów medycznych	92
1.4. Błąd medyczny a zdarzenie medyczne	99
1.4.1. Uszkodzenie ciała, rozstrój zdrowia, śmierć, zakażenie biologicznym czynnikiem chorobotwórczym jako skutek zdarzenia	101
1.4.2. Diagnostyka, leczenie, zastosowanie produktu leczniczego jako przyczyna szkody na osobie	103
1.4.3. Niezgodność z aktualną wiedzą medyczną	104

Literatura: Bachrach A., *Nieufność i zaufanie w ruchu drogowym*, „Palestra” 1965/5; Bachrach A., *Przestępstwa i wykroczenia drogowe w nowym prawie polskim*, Warszawa 1974; Bachrach A., *Ryzyko i nieostrożność w komunikacji drogowej a oceny prawnokarne*, Ossolineum 1965; Baszkowski A., *Godność i dostojność zawodu?*, „Gazeta Lekarska” 2016/5; Bączyk-Rozwadowska K., *Błąd lekarski w świetle doktryny i orzecznictwa sądowego*, PiM 2008/3; Bączyk-Rozwadowska K., *Odpowiedzialność cywilna za szkody wyrządzone przy leczeniu*, Toruń 2007; Bielska-Brodziak A., *Śladami prawodawcy faktycznego. Materiały legislacyjne jako narzędzie wykładni prawa*, Warszawa 2017; Bielski M., *Naruszenie reguł ostrożności czy nadmierna ryzykowność zachowania jako właściwe kryterium prawnokarne przypisania skutku*, CzPKiNP 2004/1; Bienkowska D., *Medycyna defensywna. Nadużycia medyczne w systemie prawnym Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Poznań 2018; Bojańczyk A., *Z problematyki relacji między odpowiedzialnością dyscyplinarną i karną (na przykładzie odpowiedzialności dyscyplinarnej zawodów prawniczych)*, PiP 2004/9; Boratyńska M., *Odpowiedzialność cywilna w zespole medycznym z udziałem pielęgniarek [w:] Zagadnienia prawa medycznego*, red. A. Górski, E. Sarnacka, Warszawa 2018; Boratyńska M., *Wolny wybór. Gwarancje i granice prawa pacjenta do samodecydowania*,

Warszawa 2012; Boratyńska M., Konieczniak P., *Prawa pacjenta*, Warszawa 2001; Boratyńska M., Konieczniak P., *Z orzecznictwa Okręgowego Sądu Lekarskiego w Warszawie. Hulaj dusza, piekła nie ma? Lekarz wynosi dokumentację z zakładu opieki zdrowotnej*, „Puls” 2006/7–8; Buchała K., *Bezprawność przestępstw nieumyślnych oraz wyłączające je dozwolone ryzyko*, Warszawa 1971; Byczyk M., *Czyn nieostrożny jako podstawa odpowiedzialności karnej*, „Ius Novum” 2014/4; Byczyk M., *Normy ostrożności w prawie karnym*, Poznań 2016; Byczyk M., *Zasada określoności przepisów prawa karnego i strona podmiotowa a normy ostrożności (zagadnienia wybrane)*, „Acta Iuris Stetinensis” 2018/1; Ceglarska-Piłat K., *Pojęcie i cechy charakterystyczne odpowiedzialności dyscyplinarnej w prawie polskim*, SP 2015/2; Cnota Z., Grabowski T., Gura G., Kurowska E., *Zasady i tryb ustalania świadczeń/roszczeń (odszkodowania i zadośćuczynienia w przypadku zdarzeń medycznych)*, Warszawa 2016; Daniluk P., *Błąd w sztuce lekarskiej – wybrane problemy*, PiM 2004/4; Dąbek A., *Rozważania nad przydatnością pojęcia błędu medycznego dla ustalenia odpowiedzialności karnej lekarza za negatywne skutki dla życia i zdrowia pacjenta powstałe w procesie leczenia na gruncie polskiej literatury i orzecznictwa*, „Acta Universitatis Lodzianae. Folia Iuridica” 2016/77; Drobnik J., Trnka J., Susło R., Steciwko A., *Nowa kategoria błędu medycznego – błąd informacyjny*, „Family Medicine & Primary Care Review” 2009/11; Filar M., *Lekarskie prawo karne*, Kraków 2000; Filar M., Krześ S., Marszałkowska-Krześ E., Zaborowski P., *Odpowiedzialność lekarzy i zakładów opieki zdrowotnej*, Warszawa 2005; Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2017; Gawrońska A., *Zarządzanie procesem przeływu produktów leczniczych w szpitalu*, Poznań 2018; Giezek J., *Naruszenie obowiązku ostrożności jako przesłanka urzeczywistnienia znamion przestępstwa nieumyślnego*, PiP 1992/1; Giezek J., *Przyczynowość oraz przypisanie skutku w prawie karnym*, Wrocław 1994; Godycki-Ćwirko M., Koziarska-Rościszewska M., Kosiek K., *Błędy medyczne – próba oceny semantyki i taksonomii oraz danych statystycznych*, „Orzecznictwo Lekarskie” 2009/6; Gruszecka D., *Ochrona dobra prawnego na przedpolu jego naruszenia. Analiza karnistyczna*, Warszawa 2012; Grzywo-Dąbrowski W., *Odpowiedzialność karna lekarza w związku z wykonywaniem pracy zawodowej (w zakresie rozpoznawania i leczenia chorób oraz wydawania orzeczeń lekarskich)*, Warszawa 1958; Haberko J., *Prokreacja. Kilka uwag komentarza do art. 38–39a Kodeksu etyki lekarskiej*, „Medyczna Wokanda” 2014/6; Hajdukiewicz D., *Odpowiedzialność karna lekarza za błąd informacyjny*, Warszawa 2019; Ingarden R., *Książeczka o człowieku*, Kraków 2003; Jaegermann K., Marek Z., Baran E., *Błąd organizacyjny w służbie zdrowia*, „Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii” 1982/1–2; Janusz-Pohl B., *W kwestii przedawnienia karalności deliktu dyscyplinarnego popełnionego przez studenta*, „Ius Novum” 2013/4; Jończyk J., *Kryzys odpowiedzialności cywilnej lekarza w USA*, PiP 2009/3; Kaliński M., *Szkoda na mieniu i jej naprawienie*, Warszawa 2011; Kaniowski A., *Supererogacja. Zagubiony wymiar etyki*, Warszawa 1999; Karkowska D., Chojnacki J., *Postępowanie przed wojewódzką komisją do spraw orzekania o zdarzeniach medycznych*, Warszawa 2014; Kędziora R., *Odpowiedzialność karna lekarza w związku z wykonywaniem czynności medycznych*, Warszawa 2009; Kochanowski J., *Standard „rozsądnego człowieka” w prawie karnym*, „Studia Iuridica” 1991, t. XX; *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, P. Machnikowski, Warszawa 2014; *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 1999; *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. G. Rejman, Warszawa 1999; *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2012; *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2017;

1. Zagadnienia ogólne

Kodeks karny. Część ogólna, t. 1, *Komentarz do art. 1–116 k.k.*, red. A. Zoll, Warszawa 2012; *Kompensacja szkód wynikłych ze zdarzeń medycznych. Problematyka cywilnoprawna i ubezpieczeniowa*, red. E. Kowalewski, Toruń 2011; Konieczniak P., *Nieformalne źródła prawa na przykładzie Kodeksu Etyki Lekarskiej* [w:] *Źródła prawa. Teoria i praktyka*, red. T. Giaro, Warszawa 2016; Konieczniak P., *O pewnych problemach szczególnych w stosowaniu rozdziału 5 ustawy o izbach lekarskich (odpowiedzialność zawodowa)*, PiM 2014/3–4; Konieczniak P., *O stosowaniu (i niestosowaniu) części ogólnej prawa karnego do odpowiedzialności zawodowej lekarzy* [w:] *Prawo wobec problemów społecznych. Księga jubileuszowa Profesor Eleonory Zielińskiej*, red. B. Namysłowska-Gabrysiak, K. Syroka-Marczewska, A. Walczak-Żochowska, Warszawa 2016; Konopka P., „*Rażące naruszenie zasad bezpieczeństwa*” pojęciem pomocniczym dla przypisania skutku w art. 177 k.k., CzPKiNP 2010/3; Krzymuski E., *Wykład prawa karnego ze stanowiska nauki i prawa austriackiego*, Kraków 1901; Kubiak R., *Czy zasady Kodeksu Etyki Lekarskiej obowiązują lekarza?*, „*Medycyna Praktyczna – Neurologia*” 2014/3; Kubicki L., *Błąd w sztuce w toku interdyscyplinarnego postępowania leczniczego*, PiM 2001/9; Kunicki I., Sadowska J., *Postępowanie przed wojewódzką komisją do spraw orzekania o zdarzeniach medycznych. Komentarz do art. 67a–67o ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta*, Warszawa 2016; Kunz J., *Błąd opiniodawczy w świetle materiału zakładu medycyny sądowej w Krakowie w latach 1991–1996*, „*Archiwum Medycyny Sądowej i Kryminologii*” 1998/48; Kuźmicka-Sulikowska J., *Zasady odpowiedzialności deliktowej w świetle nowych tendencji w ustawodawstwie polskim*, Warszawa 2011; Laskowski M., *Czy odpowiedzialność dyscyplinarna jest rodzajem odpowiedzialności karnej?*, Toruń 2013; Lewaszkiwicz-Petrykowska B., *Wina lekarza i zakładu opieki zdrowotnej jako przesłanka odpowiedzialności cywilnej za szkody wyrządzone w leczeniu*, PiM 1999/1; Lipski M., *Kolizja odpowiedzialności za przestępny skutek w przypadku współdziałania wielu osób w procesie leczenia*, CzPKiNP 2016/2; Liszewska A., *Lekarskie przewinienie zawodowe a przestępstwo*, „*Medycyna Praktyczna*” 2012/12; Liszewska A., *Odpowiedzialność karna za błąd w sztuce lekarskiej*, Kraków 1998; Marek Z., *Błąd medyczny*, Kraków 1999; Marek Z., *Błąd medyczny*, Kraków 2007; Marek Z., *Błąd medyczny. Odpowiedzialność etyczno-deontologiczna i prawna lekarza*, Kraków 2007; Nawrocki M., *Błąd jako znamię typu czynu zabronionego w polskim prawie karnym*, Szczecin 2019; Nesterowicz M., *Glosa do wyroku SN z 5.03.1974 r.*, I PR 518/73, NP 1975/1; Nesterowicz M., *Prawo medyczne*, Toruń 2007; Nesterowicz M., *Prawo medyczne*, Toruń 2013; Nesterowicz M., *Prawo medyczne*, Toruń 2016; Nesterowicz M., *Ubezpieczeniowe i gwarancyjne modele kompensacji szkód wyrządzonych przy leczeniu*, PiM 2002/2; Patryn R., *Określenie zasady postępowania lekarza z należytą starannością z płaszczyzny orzecznictwa sądowego*, PiM 2012/2; Piesiewicz P.F., *Odpowiedzialność dyscyplinarna lekarza za zaniechanie udzielenia pomocy*, „*Medyczna Wokanda*” 2012/4; Plebanek E., *Odpowiedzialność karna lekarza za przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu w aspekcie leczenia za pomocą nierozpowszechnionych lub nowatorskich metod terapeutycznych*, PiM 2010/2; Podciechowski L., Królikowska A., Hincz P., Wilczyński J., *Organizacyjny błąd medyczny*, „*Perinatologia, Neonatologia i Ginekologia*” 2009/4, t. 2; *Podstawy EBM, czyli medycyny opartej na danych naukowych dla lekarzy i studentów medycyny*, red. P. Gajewski, R. Jaeschke, J. Brożek, Warszawa 2008; Pohl Ł., *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2015; Pohl Ł., *Struktura normy sankcjonowanej w polskim prawie karnym*, Poznań 2007; Popielski B., *Pogranicze etyki i prawa* [w:] *Etyka i deontologia lekarska*,

red. T. Kielanowski, Warszawa 1985; Radwański Z., Olejniczak A., *Zobowiązania – część ogólna*, Warszawa 2012; Raszeja S., *Zagadnienia prawno-medyczne, ze szczególnym uwzględnieniem odpowiedzialności prawnej lekarza* [w:] S. Raszeja, W. Nasiłowski, J. Markiewicz, *Medycyna sądowa. Podręcznik dla studentów*, Warszawa 1993; Rejman G., *Odpowiedzialność karna lekarza*, Warszawa 1991; Rejman G., *Odpowiedzialność karna personelu medycznego działającego w zespole*, „Palestra” 1983/10; Ruff J., *Odpowiedzialność karna lekarza*, Warszawa 1929; Sawicki J., *Błąd sztuki przy zabiegu leczniczym w prawie karnym, doktrynie i orzecznictwie*, Warszawa 1965; Sawicki J., *O odpowiedzialności za błędny zabieg leczniczy. Problem winy*, PiP 1954/6; Serwach M., *Charakterystyka i zakres odpowiedzialności za zdarzenia medyczne*, „Prawo Asekuracyjne” 2011/3; Serwach M., *Ochrona ubezpieczeniowa pacjentów przed negatywnymi skutkami leczenia*, Kraków 2018; Serwach M., *Problematyka zdarzeń medycznych w praktyce orzekających komisji, podmiotów leczniczych oraz ich ubezpieczycieli*, „Wiadomości Ubezpieczeniowe” 2012/4; Serwach M., *Zasady i tryb ustalania odszkodowania i zadośćuczynienia w przypadku zdarzeń medycznych*, „Prawo Asekuracyjne” 2011/4; *Słownik języka polskiego*, t. I, A–Ć, red. W. Doroszewski, Warszawa 1958; *Słownik języka polskiego*, t. III, H–K, red. W. Doroszewski, Warszawa 1964; *Słownik języka polskiego*, t. V, red. W. Doroszewski, Warszawa 1963; *Słownik języka polskiego*, t. V, Niż–O, red. W. Doroszewski, Warszawa 1965; *Słownik języka polskiego*, t. X, Wyg–Ż, red. W. Doroszewski, Warszawa 1968; Sośniak M., *Cywilna odpowiedzialność lekarza*, Warszawa 1989; Sroka T., *Odpowiedzialność karna za niewłaściwe leczenie. Problematyka obiektywnego przypisania skutku*, Warszawa 2013; Stefański R.A., *Prawo o ruchu drogowym. Komentarz*, Warszawa 2008; *Strafgesetzbuch. Kommentar*, München 1978; Such J., hasło *Doświadczenie* [w:] *Filozofia a nauka. Zarys encyklopedyczny*, red. Z. Cackowski, J. Kmita, K. Szaniawski, P.J. Smoczyński, Ossolineum 1987; *System Prawa Karnego*, t. 3, *Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności*, red. R. Dębski, Warszawa 2013; *System Prawa Medycznego*, red. E. Zielińska, t. II, cz. 1 i 2, *Regulacja prawna czynności medycznych*, red. M. Boratyńska, P. Konieczniak, Warszawa 2019; *System Prawa Prywatnego*, t. 6, *Prawo zobowiązań – część ogólna*, red. A. Olejniczak, Warszawa 2014; Szpunar A., *O funkcjach odpowiedzialności cywilnej*, ZNUJ 1974/1; Szumowski W., *Filozofia medycyny*, Kęty 2007; Śliwka M., *Prawa pacjenta w prawie polskim na tle prawnoporównawczym*, Toruń 2009; Świątek B., *Błędy lekarskie w praktyce medyka sądowego*, PiM 2000/5; Świda W., *Prawo karne*, Warszawa 1986; Tołłoczko T., *Błąd lekarski. Spojrzenie klinicysty*, PiM 2000/5; Wachholz L., *Medycyna sądowa*, Kraków 1925; Wanatowska W., Kulesza W., *Odpowiedzialność prawna lekarza*, Warszawa 1988; Wantoła M., *Odpowiednie stosowanie okoliczności wyłączających odpowiedzialność karną wobec przewinień dyscyplinarnych*, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ. Nauki Społeczne” 2016/4; Wincenciak M., *Sankcje w prawie administracyjnym i procedura ich wymierzania*, Warszawa 2008; Wolter W., *Studia z zakresu prawa karnego*, Kraków 1947; Wronkowska S., Zieliński M., Ziemiński Z., *Zasady prawa. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1974; Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010; Wrześniewska-Wal I., *Postępowanie przed sądami lekarskimi w praktyce*, Warszawa 2018; Wrześniewska-Wal I., *Wpływ Kodeksu etyki lekarskiej na wykonywanie zawodu lekarza. Analiza orzecznictwa i praktyka sądów lekarskich* [w:] *Wybrane aspekty praw człowieka a bioetyka*, red. A. Białek, M. Wróblewski, Warszawa 2016; Zaleski K., Górka A., Kołodziej M., Witkowska A., Kujawa A., Przykaza Z., Szponar J., *Zawał mięśnia serca w przebiegu zatrucia digoksyną i teofiliną*,

„Przegląd Lekarski” 2016/8; *Zbiór zasad deontologii lekarskiej*, przyjęty na Walnym Zebraniu Naczelnej Izby Lekarskiej 16.06.1935 r.; Zielińska E., *Odpowiedzialność zawodowa lekarza i jej stosunek do odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2001; Zielińska E., *Wzajemne relacje w zespołowym działaniu medycznym w aspekcie odpowiedzialności karnej i zawodowej*, PiM 2001/9; Zieliński P., *Kilka słów o pojęciu oraz rodzajach błędu medycznego*, „Medyczna Wokanda” 2016/8; Zoll A., *Brak wymaganych kwalifikacji działającego podmiotu jako przestępka odpowiedzialności za przestępstwo nieumyślne*, SP 1988/1–2; Zoll A., *Odpowiedzialność karna lekarza za niepowodzenie w leczeniu*, Warszawa 1988; Zoll A., *Ogólne zasady odpowiedzialności karnej w projekcie kodeksu karnego*, PiP 1990/10; Zoll A., *Okoliczności wyłączające bezprawność czynu (zagadnienia ogólne)*, Warszawa 1982; Zoll A., *Prace nad nowelizacją przepisów części ogólnej kodeksu karnego*, PiP 2012/11; Zoll A., *Znaczenie konstytucyjnej zasady podziału władzy dla prawa karnego materialnego*, RPEiS 2006/2; Żurawik A., *Dobre obyczaje a zwyczaje, zasady współżycia społecznego i dobra wiara – ujęcie teoretyczne*, KPPryw 2007/4.

1.1. RELACJE MIĘDZY RÓŻNYMI REŻIMAMI PRAWNYMI ODPOWIEDZIALNOŚCI

Zarówno w języku polskim, jak i w wielu innych językach źródłowych dla „odpowiedzialności” stanowi „odpowiedź”. Sformułowanie „odpowiadać za coś” jest przy tym wieloznaczne¹. W znaczeniu najślabszym i najogólniejszym człowiek odpowiada za coś, co stanowi jego zadanie. Może, ale nie musi się z tym wiązać możliwość pociągnięcia go do odpowiedzialności, w tym prawnej. Odpowiedzialność prawna z kolei nie jest kategorią jednolitą i poszczególne jej rodzaje, omówione bliżej w innych rozdziałach tego tomu, wyrażnie się między sobą różnią. Różnice te nie są oczywiste, zwłaszcza dla nieprawników, użyteczne może więc być krótkie porównanie trzech podstawowych rodzajów odpowiedzialności, tj. karnej, dyscyplinarnej (zawodowej)² i cywilnej. Szczególną uwagę

¹ Można powiedzieć, że ordynator „odpowiada za pracę oddziału szpitalnego”, ale nie oznacza to tego samego co np. „odpowiada za sprawstwo (...) ten, kto” (art. 18 § 1 k.k.). Por. analizę zwrotów: „ponosić odpowiedzialność za coś”, „podejmować odpowiedzialność za coś”, „być za coś pociągany do odpowiedzialności”, „działać odpowiedzialnie” przez R. Ingardena, *O odpowiedzialności i jej podstawach ontycznych* [w:] tenże, *Książeczka o człowieku*, Kraków 2003, s. 73 i n.

² Odpowiedzialność tego typu raz jest przez ustawodawcę nazywana zawodową (lekarze, pielęgniarki, farmaceuci), raz dyscyplinarną (diagnosty laboratoryjni), w przypadku zaś fizjoterapeutów odpowiedzialność i przewinienie są zawodowe, ale organy procesowe określono jako dyscyplinarne. Nie ma przy tym wyraźnego powodu, dla którego wybiera się jedno z tych określeń.

Jeśli patrzeć w oderwaniu od konkretnego stanu prawnego, wyczucie językowe podpowiada, że odpowiedzialność dyscyplinarna jest kategorią szerszą od odpowiedzialności zawodowej; określenie „zawodowa” byłoby np. niewłaściwe dla odpowiedzialności nazywanej dawniej służbową, tj. gdy państwo występuje wobec sprawcy czynu karnego „w specjalnym charakterze służbowym” (E. Krzymski, *Wykład prawa karnego ze stanowiska nauki i prawa austriackiego*, Kraków 1901, s. 5). Niemniej każdą odpowiedzialność zawodową da się nazwać dyscyplinarną; zob. K. Ceglarska-Piłat, *Pojęcie*

ZAMÓWIENIA:
INFOLINIA 801 04 45 45
ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUPER.PL
WWW.PROFINFO.PL

CENA 299 ZŁ (W TYM 5% VAT)